

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องนับจากอดีตกาล สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง คิดค้นขึ้นไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ล้วนเพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนาความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นความสามารถอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีคุณภาพมากกว่าความสามารถด้านอื่น ๆ เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง (วิรัตน์ คุ้มคำ, 2534; ชาณูณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2546) ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ เรียนรู้กันได้ การจัดการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นอย่างถูกวิธีและมีปริมาณที่เหมาะสมเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง สมอง ซึกขวาเป็นส่วนที่มีศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ ถ้ากระบวนการเรียนรู้ได้ออกแบบและกระตุ้นให้ถูกวิธีในสมองส่วนนี้ รวมทั้งการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม ความคิดสร้างสรรค์ก็จะเจริญเติบโตเต็มศักยภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2541 อ้างถึงใน ศิริพงษ์ เพ็ญศิริ, 2551) Torrance (1964) ได้ให้ความเห็นว่า การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นั้นจะต้องจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการแสดงออกอย่างอิสระ ยอมรับและเอาใจใส่ต่อความคิดที่แปลกใหม่ของผู้เรียน และวิธีการในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น ศิลปะ ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ได้โดยตรง และมีผลงานออกมาเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนเป็นอย่างดี (ศิริพงษ์ เพ็ญศิริ, 2551)

ศิลปะศึกษาเป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ปลูกฝังและสร้างสมประสบการณ์การรับรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกความคิดให้สัมพันธ์กับมือและความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาในการทำงานประมวลเอาความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับ แสดงออกในรูปแบบของผลงานศิลปะ ดังนั้น ศิลปะจึงทำให้ผู้เรียนเป็นคนที่ช่างสังเกต ละเอียดอ่อน มีความไวต่อการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว นอกจากนั้นกิจกรรมศิลปะยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจ ทดลอง ปฏิบัติในกิจกรรมศิลปะที่หลากหลาย ได้ค้นพบวิธีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ มีอิสระในการคิดสร้างสรรค์จินตนาการ ได้วิพากษ์วิจารณ์ ได้ชื่นชมงานศิลปะทั้งของตนเองและผู้อื่น ดังนั้น การศึกษาศิลปะหรือศิลปศึกษา (Art Education) จึงช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านการ

รับรู้ (Perceptual Growth) การสร้างสรรค์ (Creative Growth) และสุนทรียภาพหรือความงาม (Aesthetic Growth) ควบคู่ไปกับพัฒนาการด้านอื่นๆ ศิลปศึกษาจึงมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบ เพียบพร้อมทั้งความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีเจตคติ และค่านิยมที่ดี เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามเอกัตภาพ ในแง่ของการจัดการเรียนการสอนศิลปะนั้นมุ่งปลูกฝังผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) มุ่งงานศิลปะ (Artistic Goal) 2) มุ่งการรับรู้ (Perceptual Goal) 3) มุ่งสติปัญญา (Intellectual Goal) 4) มุ่งทักษะการใช้เครื่องมือ (Manipulative Goal) 5) มุ่งการแสดงออก (Expressive Goal) 6) มุ่งการสร้างสรรค์ (Creative Goal) 7) มุ่งการชื่นชมศิลปะ (Art Appreciation Goal) (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2534; วุฒิ วัฒนสิน, 2541; พวงรัตน์ อดุลย์, 2542; เกษร ธิตะจारी, 2543)

ความคิดสร้างสรรค์กับศิลปศึกษาในโรงเรียนเป็นของคู่กัน การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนจะต้องตระหนักว่าศิลปศึกษาเป็นวิชาที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ทุกกิจกรรมที่ครูสอนให้นักเรียนปฏิบัติจะต้องเน้นการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ครูผู้สอนสามารถสร้างและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้โดยดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) ยอมรับในความสามารถของผู้เรียน เชื่อมั่นในความสามารถของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไขรวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองของผู้เรียนด้วย 2) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ไม่มีการประเมินผลจากภายนอกจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และกล้าแสดงออกทั้งความคิดและการกระทำอย่างสร้างสรรค์ และ 3) มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้เรียนเข้าไปสู่โลกของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนรู้สึกไว้วางใจ รู้สึกปลอดภัย (วุฒิ วัฒนสิน, 2541; ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และ คารณี คำวังนัง, 2546)

ข้อคิดเห็นดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความคิดที่สอดคล้องกันคือการสอนศิลปศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระภายใต้บรรยากาศที่เป็นมิตรและการยอมรับซึ่งกันและกัน ผู้สอนจะทำหน้าที่เพียงจัดกิจกรรมศิลปะนั้น ๆ ให้ดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย กระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้แสดงออกอย่างอิสระ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้จากการเรียนรู้ศิลปะจะช่วยให้พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นและจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะพฤติกรรมในการสร้างสรรค์จะเป็นผลสืบเนื่องไปสู่การเรียนวิชาอื่น และการใช้ชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นพลังในการแสดงออกที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการและการสร้างสรรค์

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2546) ได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยพบว่าปัญหาด้านการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษาเป็นลักษณะการเรียนการสอนที่เน้นบรรยายและการท่องจำเป็นสำคัญมิได้ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ใช้วิจารณญาณในการศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนขาดการส่งเสริมด้านการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ ไม่สามารถหาแนวทางแก้ไขหรือนำองค์ความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปใช้อย่างเหมาะสมจึงเป็นเหตุให้สังคมไทย

นิยมการเลียนแบบหรือการคัดลอกตาม สภาพการสอนศิลปศึกษา ในปัจจุบันพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ มักประสบปัญหาหลายอย่างในการจัดการเรียนรู้ศิลปะ เช่น สื่อการเรียนไม่เพียงพอกับจำนวน ผู้เรียนเป็นเหตุให้ผู้เรียนไม่สามารถปฏิบัติได้จริงอย่างครบถ้วน ขาดห้องปฏิบัติการทางศิลปศึกษา การขาดแคลนครูผู้สอนศิลปะที่มีความเข้าใจวิธีการสอนอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่มองไม่เห็นความสำคัญ ของวิชานี้ กิจกรรมการเรียนการสอนโดยทั่วไปที่ครูจัดให้ไม่เหมาะสมไม่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้เรียน การดำเนินการเรียนการสอนศิลปะครูยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในห้องเรียนและมี วิธีการสอนที่มีแนวโน้มของการลอกเลียนสูง คะแนนน้อยและไม่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้ สาเหตุเนื่องมาจากตามโรงเรียนต่าง ๆ มักจะขาดครูศิลปศึกษาที่มีความรู้พื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับ วิธีการสอนที่ถูกต้อง (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529; เกษร ธิตะจारी, 2530; วิรัตน์ คุ่มคำ, 2534; เลิศ อานันท์นะ, 2535; พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2546) ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับแนวความคิดของ วิบูลลักษณ์ สารวิจิตร (2549) ที่ได้กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทุกกลุ่ม สาระการเรียนรู้ต่างมีมาตรฐานการศึกษาที่ระบุให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น นั้นแสดงให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญ แต่การจะนำวิธีที่เหมาะสมในการส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์ไปใช้กับผู้เรียนในชั้นเรียน กลับมีผู้สนใจจำนวนไม่มากนักที่คิดค้นคว้าเพื่อ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ปัญหาจึงเกิดขึ้นกับผู้สอนทั่วไปว่าจะมีวิธีการอย่างไร ที่จะปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ได้ โดยเฉพาะผู้สอนวิชาศิลปะด้าน ทัศนศิลป์ ส่วนใหญ่ก็เช่นเดียวกันยังไม่มีความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ เรื่องแนวทางส่งเสริมและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อัตโนมัติ ด้านทัศนศิลป์ที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ อย่างเพียงพอ อีกทั้งจิตติมา บัวมาศ (2546) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนหลักสูตรศิลปกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ กรมศิลปากร พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การสอบคัดเลือกนักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปกรรมระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ควรนำ ความคิดสร้างสรรค์มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการคัดเลือกพร้อมกับคะแนนความถนัดทางศิลปะ งานวิจัยดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวแปรที่สำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และจากการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาทัศนศิลป์สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ ทัศนศิลป์ยังไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มาตรฐานการ เรียนรู้กำหนด ผลงานศิลปะของผู้เรียนส่วนใหญ่มีรูปแบบ วิธีการ เนื้อหาที่ซ้ำ ๆ และคล้ายคลึงกัน เช่น รูปแบบของการจัดองค์ประกอบภาพ ผู้เรียนมักจะใช้เทคนิควิธีการเดียวหรือประเภทเดียวใน การสร้างงาน เช่น ใช้เฉพาะสีไม้หรือเฉพาะสีชอล์คน้ำมันเพียงอย่างเดียว การสร้างสรรค์ผลงานของ ผู้เรียนมักจะใช้วิธีการประดิษฐ์ประคอย มีการลอกเลียนแบบ ผู้เรียนขาดความมั่นใจในการ

สร้างสรรค์ผลงาน ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าอธิบายผลงานตนเอง ไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน เกิดความคิดว่าวาดไม่เป็น วาดไม่สวย ไม่มีพรสวรรค์ วาดแล้วได้คะแนนน้อย และเป็นผลให้ผู้เรียนละทิ้งการเรียนวิชาทัศนศิลป์ การจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ผู้สอนไม่ได้ใช้สื่อ ไม่ได้กระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดเกิดจินตนาการในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ผู้สอนมักจะกำหนดหัวข้อแล้วให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งมักจะใช้วิธีการนี้ทุกครั้งที่สอน อีกทั้งไม่ได้ชี้ให้ผู้เรียนได้ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยในผลงาน มักจะให้คะแนนที่ผลงาน ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมิน วิธีการเหล่านี้ทำให้ความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนลดลง

จากการศึกษารวบรวมปัญหาและอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้ศิลปะแสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ ยังขาดครูผู้สอนศิลปะที่มีความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ แนวทางส่งเสริมและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อัตนศิลป์ ด้านทัศนศิลป์ ที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และมีความสอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตร

การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนนั้น บุรชัย ศิริมหาสาคร (2548) ได้ให้ความเห็นว่า ควรจะเริ่มต้นจากการค้นหารวบรวมแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ด้านการสอนในกลุ่มสาระต่างๆ จากครูที่มีความเชี่ยวชาญเช่น ครูแห่งชาติ ครูต้นแบบ ครูแกนนำ หรือครูดีเด่นในวิชาต่างๆ เพื่อให้ครูเหล่านั้นได้ถ่ายทอดความเชี่ยวชาญไปสู่ครูอื่น ๆ เพื่อเป็นเครือข่ายแตกสาขาออกไป คล้ายดาวกระจาย โดยใช้ฐานความรู้และประสบการณ์ของครูที่ประสบผลสำเร็จด้านการสอนเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาครูให้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง

จากปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์จากเอกสารตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ทางด้านการสอนศิลปศึกษา นำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แล้วนำไปทดลองใช้ ทำการแก้ไขปรับปรุงและเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยคำนึงถึงคุณลักษณะพื้นฐานของผู้เรียน จุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตร สภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทฤษฎีการเรียนรู้ ลำดับขั้นตอนที่จำเป็นต่อการพัฒนาความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ และการประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการสอนเพื่อให้มั่นใจได้ว่ามีความสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ได้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- 2.2 เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์

3. คำถามของการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ควรมีลักษณะอย่างไร

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ทัศนศิลป์ หมายถึง หมายถึงการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับศิลปะที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยแยกออกเป็นวิชาหลัก ๆ เช่น วิจารณ์ศิลป์ ศิลปะอุตสาหกรรม กราฟฟิก พาณิชยกรรมศิลป์ หรือเป็นวิชาที่แยกรายระเอียด เช่น การออกแบบ ทฤษฎีสี ประวัติศาสตร์ศิลป์ ความซาบซึ้งในศิลปะ

5.2 ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม เกิดความคิดใหม่ที่แตกต่างจากเดิม โดยมีการบูรณาการจากประสบการณ์ ความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมาทำให้เกิดการเรียนรู้นำไปสู่การประดิษฐ์ คิดค้น และการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบดังนี้

- 5.2.1 ความคิดริเริ่ม (Originality)
- 5.2.2 ความคล่องแคล่วในการคิด (fluency)
- 5.2.3 ความยืดหยุ่นในการคิด (flexibility)
- 5.2.4 ความละเอียดลออในการคิด (elaboration)

5.3 แบบวัดความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของ Torrance โดยอาศัยรูปภาพ (Torrance Test of Creative Thinking Figural Form A)

5.4 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการสอน และการเรียนรู้ ซึ่งได้จัดทำขึ้นตามหลักปรัชญา ความเชื่อ ทฤษฎีรองรับ แล้วอาศัยยุทธศาสตร์การสอน วิธีสอนและเทคนิคการสอน ลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน การเตรียมการ สื่อการสอน และการประเมินผล โดยผ่านขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยให้สภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการและจุดประสงค์ที่กำหนด

องค์ประกอบของรูปแบบการสอนประกอบด้วย

1) ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้น ๆ

2) มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ

3) มีการจัดระบบ หมายถึง มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ

4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

5.5 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วย

5.5.1 กรอบแนวคิดและหลักการ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นั้น เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมมากที่สุดด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สร้างความรู้ได้ด้วยตนเองโดยแสดงออกผ่านทางผลงานทัศนศิลป์

5.5.2 วัตถุประสงค์

1) เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่ม ความคิดยืดหยุ่น ความคิดคล่องแคล่ว และมีความคิดละเอียดลออ

2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

5.5.3 ข้อกำหนด

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นี้ เป็นรูปแบบที่ใช้ในกิจกรรมทัศนศิลป์ปฏิบัติ เท่านั้น

5.5.4 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

มีแนวทางและลำดับขั้นในการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1) ขั้นเตรียมความพร้อม

จุดประสงค์เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียน โดยแจ้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีเป้าหมายในการเรียน อยากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การทบทวนความรู้เดิม หรือมีโน้มน้าวที่เป็นพื้นฐานสำหรับความรู้ใหม่

2) ขั้นพัฒนาการคิด

จุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการคิดขึ้น โดย 1) การให้ความรู้ การนำเสนอปัญหาโดยเน้นความแปลกใหม่ท้าทาย หรือมีความเชื่อมโยงกับความรู้เดิม 2) ควรใช้สื่อที่มีความหลากหลาย 3) ผู้สอนแจกใบงานหรือมอบหมายให้ทำกิจกรรมทัศนศิลป์ 4) ผู้สอน

เป็นผู้กระตุ้น โดยใช้คำถามเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวก ให้อิสระกับผู้เรียนได้คิด ได้ค้นหา ได้สร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยแบ่งลำดับในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

(1) การจุดประกาย

มีวิธีการดำเนินการดังนี้ผู้สอนให้ข้อความรู้โดยการกระตุ้นให้เกิดความคิด การกระตุ้นอาจจะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาโดยใช้คำถาม สื่อการเรียนการสอน การสาธิต การเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น เกิดความสงสัยและเกิดข้อคำถาม

(2) การรวบรวมความคิด

มีวิธีการดำเนินการดังนี้เมื่อผู้เรียนเกิดความคิดขึ้น ต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนได้คิดกว้างออกไป คิดให้ได้มากๆ เพื่อให้ได้คำตอบที่มากมายหลากหลายซึ่งจะทำให้มีโอกาสได้แนวคิดที่ดี น่าสนใจ แปลกใหม่ และมีประโยชน์ สนับสนุนให้ผู้เรียนนำข้อมูลมาไตร่ตรอง สังเคราะห์ ประมวลความคิดเพื่อกำหนดทางเลือกวางแผนและร่างแบบจำลองความคิดขึ้น ซึ่งได้แก่ภาพร่างที่จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของผลงานทั้งหมด

(3) การประเมินทางเลือก

มีวิธีการดำเนินการดังนี้ ผู้เรียนพิจารณาภาพร่างแบบจำลองความคิดที่ผู้เรียนได้เลือก เพื่อเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของผู้เรียนต่อไป ผู้สอนใช้วิธีการซักถามพูดคุย ให้คำแนะนำกับผู้เรียนเพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับภาพร่าง ในกรณีที่มีภาพร่างนั้น ควรได้รับการปรับปรุงผู้สอนแนะนำให้ผู้เรียนย้อนกลับไปในขั้นตอนของการรวบรวมความคิดอีกครั้ง

3) ขั้นปฏิบัติ จุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน ได้นำแนวคิดมาสร้างสรรค์ โดยผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์

แบ่งลำดับในการจัดกิจกรรมดังนี้

(1) การสร้างสรรค์ผลงาน

เป็นการนำความคิดไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ ทางศิลปะ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้ ให้ผู้เรียนปฏิบัติงานด้วยตนเองหรือร่วมมือกับกลุ่ม ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้ภาพร่างเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงานและสร้างสรรค์ผลงานด้วยวิธีการที่หลากหลายภายใต้การสนับสนุนส่งเสริมของผู้สอน

(2) การทบทวน

มีวิธีการดำเนินการดังนี้เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วในขั้นตอนนี้เป็นการติดตามกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์โดยการแสดงออกทางผลงานศิลปะของผู้เรียนว่าทำอะไรลงไป ประสพผลตามเป้าหมายหรือไม่จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร และได้

เรียนรู้อะไร ผู้สอนใช้วิธีการซักถามพูดคุย ให้คำแนะนำเน้นย้ำให้ผู้เรียน ได้ทบทวนตรวจสอบและ ตกแต่งผลงานเพิ่มเติมเพื่อให้ผลงานนั้นมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของผู้เรียน

4) ขึ้นประเมิน จุดประสงค์เพื่อพิจารณาผลของการปฏิบัติกิจกรรมว่า ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงผลงานในการปฏิบัติกิจกรรมครั้งต่อไป มีวิธีการดำเนินการดังนี้ การประเมินจะเป็นการให้ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ จุดเด่น จุดด้อย แนวทางในการพัฒนาผลงาน

5.5.5 การเตรียมการสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การเตรียมการสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูผู้สอนควร ปฏิบัติดังนี้

1) การเตรียมเอกสารวัสดุการเรียนการสอน ควรจัดเตรียมให้มีความสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมในการจัดการเรียนรู้

2) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรม

ควรมีความหลากหลายและควรมีความเหมาะสมกับกิจกรรมนั้น ๆ

5.5.6 องค์ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิด สร้างสรรค์

1) บรรยากาศของการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ควรจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนที่กระตุ้นส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สนับสนุนให้ผู้เรียนได้คิดและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างอิสระ ได้คิดอย่างเสรีเป็นตัวของตัวเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออก ได้ใช้จินตนาการของตนเอง ควรมีการยกย่องชมเชยเมื่อผู้เรียนได้ แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์โดยผ่านทางผลงานศิลปะ

2) การสนับสนุน ส่งเสริมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ผู้สอนต้องกระตุ้นส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้คิดในแง่มุมที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนเองคิดกับผู้อื่นในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ให้โอกาสผู้เรียน ได้ทำกิจกรรมศิลปะที่หลากหลาย โดยการจัดกิจกรรมศิลปะควรมีวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย สำหรับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ หลีกเลี่ยงการทำอะไรที่ซ้ำ ๆ หรือเป็นรูปแบบ ผู้สอนต้องกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อนและทำในสิ่งที่ไม่เหมือนกับที่คนอื่นได้ทำเอาไว้

3) การนำสื่อมาใช้ในการจัดการเรียนรู้

สื่อควรมีความชัดเจนมีความหลากหลายสามารถกระตุ้นส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์มีความสอดคล้อง มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมศิลปะ

4) การสรุปมโนคติ หรือหลักการ

ควรมีการสรุป มโนคติหลักการและความรู้ที่ถูกต้องชี้แนะข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อย ในผลงานศิลปะของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปสร้างโครงสร้างทางปัญญา เป็นประสบการณ์เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ สร้างความมั่นใจในการนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะต่อไป

5.5.7 บทบาทของครูผู้สอนและผู้เรียน

1) บทบาทของครูผู้สอน

ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมที่ทำท่ายและกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้กล้าคิดกล้าแสดงออก ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่จะทำให้เกิดกิจกรรมการเรียน การสอนทัศนศิลป์สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) บทบาทของผู้เรียน

ควรมีทัศนคติที่ดีและเห็นความสำคัญของการเรียนสอนทัศนศิลป์เพื่อ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เสนอแนวทางสิ่งที่ตนเองได้คิดและสรุปเปรียบเทียบกับรายกับ เพื่อนและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ตามความสามารถ ของตนและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ของตน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

6.1 ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษา

6.2 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และมีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น ส่งผล ต่อการการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนศิลปะ